

WORLD BANK GROUP

THE WORLD BANK
IBRD • IDA

IFC

International
Finance Corporation

MIGA

Multilateral Investment
Guarantee Agency

Kosovë:

Vlerësimi Diagnostik i Sektorit Privat të Vendit

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

TETOR 2026

Rreth vlerësimit diagnostik të sektorit privat të vendit

Sektori privat është motori i rritjes ekonomike afatgjatë dhe katalizator jetik i zhvillimit shoqëror dhe ekonomik global. Kur funksionon si duhet, sektori privat nxit inovacionin dhe ndërmarrësinë, përmirëson qasjen në mundësitë ekonomike dhe cilësinë e tyre, si dhe mbështet shfrytëzimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore. Në ekonominë në zhvillim, sektori privat krijon shumicën dërrmuese të vendeve të punës, gjeneron të hyra tatimore dhe përbën një pjesë të konsiderueshme të investimeve.

Vlerësimi Diagnostik i Sektorit Privat të Vendit (angl. CPSD) synon të nxisë investimet private dhe krijimin e vendeve të punës përmes masave të politikave publike. I përgatitur bashkërisht nga institucionet e Grupit të Bankës Botërore (angl. WBG), secili raport ofron një analizë të sektorëve të caktuar të ekonomisë, në të cilët investimet e sektorit privat mund ta përshejtojnë rritjen, nëse trajtohen siç duhet çështjet përkatëse të politikave dhe kuadrit rregullator.

Të hartuara nga perspektiva e një investitori ose ndërmarrësi, kjo gjeneratë e re e raporteve synon të identifikojnë mundësitë e pashfrytëzuara për investime private dhe pengesat që qëndrojnë në rrugën e tyre. Nën-sektorët e ekonomisë janë përzgjedhur në bazë të potencialit të tyre për të tërhequr investime private, për të krijuar më shumë dhe vende më të mira të punës, për të gjeneruar të hyra vendore, dhe për të nxitur rritje të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse si rezultat i masave të synuara të politikave publike. Raporti ka për qëllim të ndihmojë politikëbërësit t'u japin përparësi masave me ndikim, të cilat mund të ndërmerren në afat të shkurtër për të eliminuar faktorët që dekurajojnë investimet private, duke kontribuar njëkohësisht në arritjen e objektivave më të gjëra zhvillimore.

CPSD është një diagnostikim bazë i Grupit të Bankës Botërore (WBG) për vendin, i përgatitur për të udhëzuar hartimin dhe zbatimin e strategjive për vendin, projekteve të investimeve publike dhe private, operacioneve të mbështetjes buxhetore, shërbimeve këshillimore dhe punëve të tjera analitike. Ai synon të jetë me interes për investorët vendas dhe të huaj, zyrtarët qeveritarë, stafin dhe menaxhmentin e WBG-së, shoqërinë civile dhe partnerët e tjerë zhvillimorë.

CPSD-të janë një instrument qendror i agjendës së WBG-së për vendet e punës, siç është paraqitur në Dokumentin e Komitetit për Zhvillim të vitit 2025 *Vendet e punës: Rruga drejt prosperitetit*, dhe në dokumentin e Komitetit për Zhvillim të vitit 2026, *Krijimi i një mjedisi mundësues për më shumë vende pune dhe me paga më të mira*. Të dy dokumentet theksojnë nevojën që zhvillimi i sektorit privat të përkthehet, në shkallë të gjerë, në rezultate më gjithëpërfshirëse dhe më cilësore në fushën e punësimit. Duke ofruar vlerësime diagnostike në nivel vendi dhe për sektorë të veçantë, CPSD-të ndihmojnë në identifikimin e pengesave sistemore ndaj investimeve private që janë thelbësore për krijimin e vendeve të punës. Ato janë në përputhje me qasjen për zhvillimin e sektorit privat dhe krijimin e vendeve të punës, të përcaktuar nga Komiteti për Zhvillim, e cila synon krijimin e parakushteve bazë për vende të punës përmes investimeve në kapitalin njerëzor dhe infrastrukturë, mbështetjen e politikave që krijojnë një mjedis të favorshëm për biznesin dhe mobilizimin e kapitalit privat në shkallë të gjerë, me qëllim rritjen e kapacitetit të ndërmarrjeve për të krijuar më shumë dhe vende pune më të mira.

CPSD-të plotësojnë punët e tjera analitike të Grupit të Bankës Botërore (WBG), të cilat shërbejnë si bazë për angazhimin e WBG-së në Kosovë. Në Kosovë, këtu përfshihen Raporti për Rritjen Ekonomike dhe Vendet e Punës (angl. Country Growth and Jobs Report - CGJR), i cili është aktualisht në përgatitje dhe mbështetet në Memorandumin Ekonomik për Vendlindjen (CEM) të vitit 2021; Raporti për Klimën dhe Zhvillimin e Vendlindjes (CCDR) i vitit 2024, i cili shqyrton ndërlidhjen ndërmjet veprimit klimatik dhe zhvillimit; Vlerësimi i Varfërisë dhe Barazisë (PEA) i vitit 2024; si dhe Rishikimi i Financave Publike (PFR) i vitit 2023.

Së bashku, këto vlerësime diagnostike ofrojnë një bazë të integruar të të dhënave dhe dëshmive për prioritetet e Kosovës në fushën e rritjes ekonomike, vendeve të punës, klimës, varfërisë dhe barazisë, politikës fiskale dhe investimeve të sektorit privat. Diagnostikimi i Përmblodhur i Vendlindjes, i cili pritet të publikohet së shpejti, do të mbështetet në këto diagnostikime bazë për të identifikuar sfidat dhe mundësitë kryesore zhvillimore të Kosovës dhe për të shërbyer si bazë për hartimin e Kornizës së ardhshme të Partneritetit me Vendlindjen (CPF) të WBG-së [në Kosovë].

Kosovë:

Vlerësimi Diagnostik i Sektorit Privat të Vendit

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

TETOR 2026

WORLD BANK GROUP

THE WORLD BANK
IBRD • IDA

IFC

International
Finance Corporation

MIGA

Multilateral Investment
Guarantee Agency

Falënderime

Vlerësimi Diagnostik i Sektorit Privat të Vendit për Kosovën u përgatit nga stafi i institucioneve të Grupit të Bankës Botërore. Ekipi kryesor u bashkëdrejtua nga Richard Record dhe Levent Karadayi dhe përfshinte Besart Myderrizin, Kerstin Schopohl, Elena Crivellaro, Thea Louise Jung, dhe Visar Peranin. Ekipi i zgjeruar përfshinte Alban Imerin, Suad Lushtakun dhe Santiago Marron Ruiz. Adama Badji, Mehriban Gashi dhe Gresa Abdullahu i ofruan ekipit mbështetje administrative. Scott Wenger dhe Hilary Johnson redaktuan raportin.

Raporti u hartua nën mbikëqyrjen e Jeffrey Allen Chelsky, Martha Martinez Licetti dhe Javier Suarez, si dhe me udhëzimet e vazhdueshme të Carole Megevand dhe Marcelo Castellanos. Puna përfitoi edhe nga udhëzimet dhe këshillat strategjike të drejtorëve Xiaoqing Yu, Wiebke Schloemer, dhe Denis Medvedev.

Recensentë në faza të ndryshme të përgatitjes së raportit ishin Asli Senkal, Blerta Qerimi, Carolin Geginat, Konstantin Khapatko, Magdalena Soljakova, Marek Stec, Rhedon Begolli, Sudha Bala Krishnan dhe Vadim Shcherbakov. Kontribute teknike dhe tematike dhanë Katharina Gassner, Rhedon Begolli, Natsuko Toba, Suad Lushtaku, Remi Pelon, Michael Stanley, Dirk Buschle (Becker Büttner Held), Jan Rielaender (OECD), Juan de Laiglesia (OECD), Gorazd Rezonja (OECD), Yllka Sahatqija, Egzon Bajrami, Basri Hyseni, Fatmir Selimi, Charles Hurpy, Fjolla Restelica Ahmeti, Isolina Rossi, Nora Kokaj, Rekha Reddy, Ruvejda Aliefendic, Harald Jedlicka, Ivor Istuk, Hamza Hasan, Aleksandar Mihajlovic, Milica Sredanovic, Shaun Mann, Frederic Picard, Claudene Moorgas, Margarita Talavera, Mauro Testaverde, Daniel Garrote, Jane Sprouster, dhe Ashish Kumar Sharma.

Ekipi gjithashtu u është mirënjohës zyrtarëve qeveritarë, përfaqësuesve të sektorit privat, partnerëve zhvillimorë dhe palëve të tjera, të cilët ofruan njohuri dhe pikëpamje të vlefshme që ndihmuan në përmirësimin e cilësisë së raportit.

Përmbledhje ekzekutive

Kosova ka arritur sukses të konsiderueshëm në historinë e saj të shkurtër ekonomike dhe, me reformat e duhura, mund të tërheqë investimet e konsiderueshme private që nevojiten për të krijuar më shumë vende pune dhe të paguara më mirë, si dhe të arrijë një integrim më të thellë evropian.

Gati për gjeneratën e re të reformave në sektorin privat

Kosova është ekonomia më e re e Evropës - një ekonomi që ka nevojë për më shumë investime private dhe ku investimet kanë potencialin të jenë vërtet transformuese: duke nxitur rritje më të shpejtë ekonomike dhe duke krijuar vende pune shumë cilësore. Që nga shpallja e pavarësisë më pak se 20 vjet më parë, Kosova ka ndërmarrë hapa të rëndësishëm në krijimin e institucioneve të tregut, forcimin e kapitalit njerëzor dhe zhvillimin e infrastrukturës. Popullsia e re, pozita strategjike në zemër të Evropës, stabiliteti makroekonomik i mbështetur nga përdorimi i euros, si dhe përkushtimi i qartë ndaj integritetit evropian, janë ndër potencialet kryesore të vendit që mund të mbështesin pjesëmarrjen më të madhe në zinxhirët evropian dhe rajonal të vlerës. Sektori privat i Kosovës, pavarësisht trashëgimisë së tranzicionit nga një ekonomi e planifikuar, është konsoliduar, i nxitur nga njohuritë dhe kapitali i sjellë nga diaspora e saj e madhe, si dhe nga thellimi i konsiderueshëm financiar. Janë zhvilluar sektorë të rinj, si shërbimet e teknologjisë së informacionit dhe komunikimit (TIK), duke shtyer drejt një rritje të konsiderueshme të eksporteve të shërbimeve, ndërkohë që eksportet e mallrave janë diversifikuar.

Shtimi i investimeve private më produktive mund të mbështesë krijimin e vendeve të punës me paga më të larta dhe konvergjencën me nivelet e të ardhurave në Bashkimin Evropian (BE). Të ardhurat mesatare janë rreth një e treta e atyre në vendet e BE-së dhe, nëse vazhdojnë trendet aktuale, Kosovës do t'i duhen shumë dekada për të arritur një konvergjencë domethënëse. Rritja e nivelit dhe ndikimit të investimeve private, si vendore ashtu edhe të huaja, është thelbësore që vendi të përshpejtojë rritjen ekonomike dhe të krijojë vende pune më cilësore (dhe të paguara më mirë) për të rinjtë kosovarë. Ky CPD identifikon se ku veprimet e synuara politike mund të çlirojnë atë potencial investimi.

Arritjet ekonomike të Kosovës janë mbështetur nga lidhjet e forta dhe të qëndrueshme me diasporën e saj, ku remitencat, shpenzimet gjatë vizitave, dhe investimet në pasuri të paluajtshme, kanë qenë gurthemel i modelit të rritjes ekonomike. Flukset hyrëse të remitencave përbënin pothuajse 13 për qind të bruto prodhimit vendor (BPV) të Kosovës në vitin 2025. Udhëtimi dhe transporti, të nxitura në masë të madhe nga shpenzimet e diasporës, përbëjnë pothuajse dy të tretat e eksporteve të shërbimeve të Kosovës. Diaspora ka mbështetur edhe zgjerimin e shpejtë të eksporteve të Kosovës në fushën e TIK-ut dhe shërbimeve për bizneset – kryesisht drejt tregjeve gjermanofolëse – të cilat në vitin 2025 arritën në pothuajse 20 për qind të eksporteve të shërbimeve. Në mënyrë të ngjashme, rrjetet e diasporës kanë nxitur rritjen e sektorit të prodhimit të komponentëve dhe materialeve ndërtimore, duke lehtësuar qasjen në tregjet evropiane dhe në zinxhirët e furnizimit.

Këto flukse hyrëse kanë mbështetur konsumin, uljen e varfërisë dhe kalimin e Kosovës në statusin e vendit me të ardhura të mesme të larta – por ky model tani duhet të evoluojë. Së bashku me thellimin financiar dhe investimet e fuqishme publike, flukset hyrëse të lidhura me diasporën kanë financuar një rritje të qëndrueshme dhe kanë rritur konsumin e ekonomive familjare. Ndërmjet viteve 2010 dhe 2024, BPV-ja për kokë banori është më shumë se dyfishuar, ndërsa varfëria pothuajse është përgjysmuar; në vitin 2018 Kosova kaloi pragun për t'u klasifikuar si vend me të ardhura të mesme të larta. Megjithatë, ekonomia tani duhet të zhvillohet përtej kësaj varësie nga diaspora – duke zgjeruar bazën e saj prodhuese, duke tërhequr investime mbi bazën e themeleve të saj ekonomike dhe duke krijuar vende më cilësore pune për një popullsi të re.

Kosova ka disa përparësi strukturore që mund të jenë me interes për investitorët privatë. Pozita e saj në kryqëzimin e korridoreve rajonale infrastrukturore që lidhin Evropën Perëndimore me Ballkanin, e kombinuar me qasjen pa taksa doganore në tregun e BE-së dhe ambiciet për t'u bërë shtet anëtar i BE-së, e pozicionojnë Kosovën si një portë tregtare. Popullsia e re – pothuajse gjysma e kosovarëve janë nën 30 vjeç – i jep Kosovës një përparësi të mundshme demografike, duke mbështetur kështu rritjen e fuqisë së brendshme punëtore prodhuese dhe zhvillimin e aftësive që janë në përputhje me nevojat e investitorëve në një kohë kur pjesa më e madhe e Evropës po përballet me plakjen demografike. Mbulimi i gjerë me internet brezgjër dhe shkalla e lartë e adoptimit të teknologjive digjitale mbështesin një ekonomi me kapacitete të zhvilluara digjitale. Menaxhimi i kujdesshëm fiskal dhe adoptimi i njëanshëm i euros kanë ndihmuar në mbajtjen e borxhit publik në nivel të ulët dhe kanë siguruar një mjedis të qëndrueshëm makroekonomik, tërheqës për investitorët.

Megjithatë, Kosova përballet me pengesa të vazhdueshme për tërheqjen e investimeve private që nevojiten për të krijuar më shumë vende të punës dhe me paga më të larta. Investimi duhet të përkthehet jo vetëm në krijimin e një numri më të

madh të vendeve të punës, por në veçanti, në vende pune me cilësi më të lartë. Në vitin 2024, vetëm 34 për qind e popullsisë në moshë pune ishte e punësuar, dukshëm nën nivelin e vendeve krahasuese, ndërsa dallimi është më i madh tek gratë. Tregtia mbetet e pazhvilluar, me eksportet e mallrave që përbëjnë 9 për qind të BPV-së, shumë më pak se në shumicën e vendeve krahasuese dhe duke mbuluar vetëm një pjesë të vogël të importeve të mallrave (57 për qind e BPV-së). Dallimi i konsiderueshëm në nivelin e të ardhurave në raport me BE-në nxit emigrimin, ndërkohë që rreth një e treta e personave të lindur në Kosovë tani jetojnë jashtë vendit. Këto trysni rëndohen më tej nga sektori energjetik që bazohet në dy termocentrale të vjetruara me qymyr, duke rezultuar në emetime të larta të gazrave serrë, ndotje të ajrit dhe ndërprerje të shpeshta të furnizimit me energji elektrike.

Ndonëse flukset hyrëse të IHD-ve janë më të larta se në vendet krahasuese, ato janë të përqendruara në sektorin e pasurive të paluajtshme, ku mundësitë për efekte përcjellëse të njohurive dhe teknologjisë janë të kufizuara (Figura ES.1). Gjatë viteve të fundit, flukset neto hyrëse të IHD-ve përbënin mesatarisht 7 për qind të BPV-së, duke tejkaluar mesataren rajonale prej 5 për qind të BPV-së, si dhe nivelin e shumicës së vendeve krahasuese. Megjithatë, gjatë periudhës 2020-2025 investimet e diasporës në pasuri të paluajtshme për banim përbënin tri të katërtat e IHD-ve, ndërsa pjesa më e madhe e mbetur ishte e orientuar drejt shërbimeve financiare. Shumë pak IHD janë orientuar në sektorë që mund të gjenerojnë produktivitet dhe ndikim të teknologjisë.

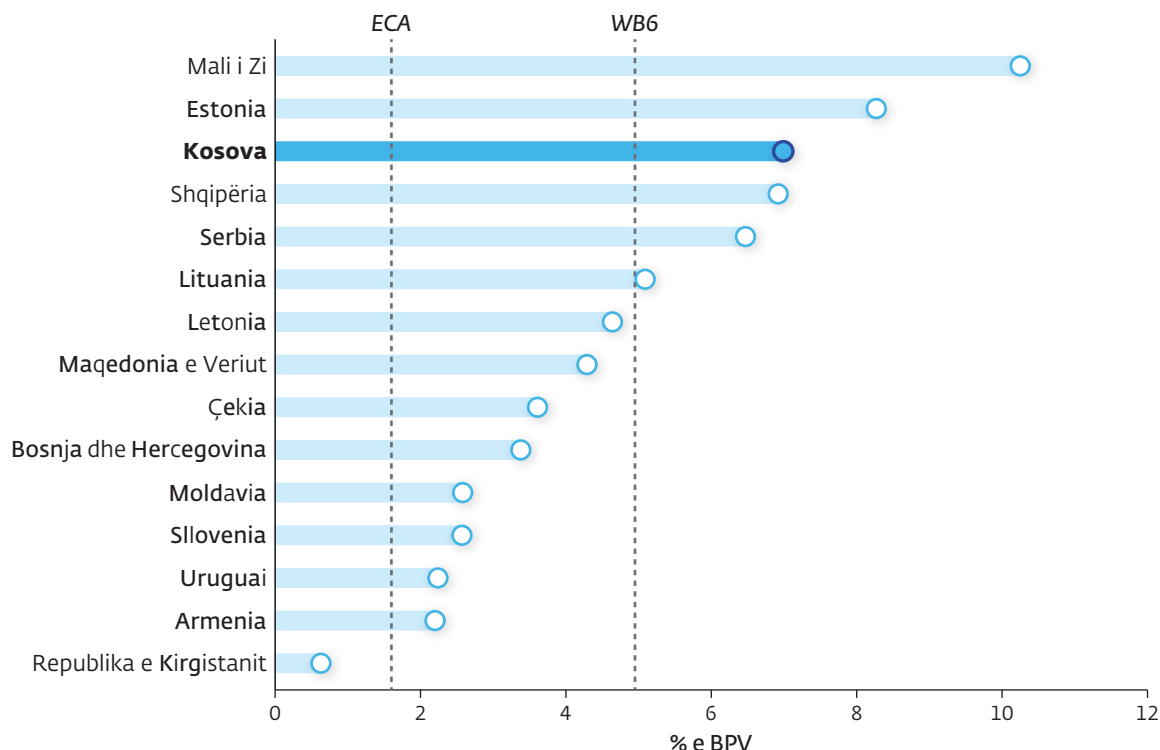
Furnizimi i pasigurt me energji elektrike, mangësitë në aftësitë e fuqisë punëtore dhe pengesat institucionale dhe strukturore dekurajojnë investimet private (Figura ES.2). Firmat në Kosovë identifikojnë fuqinë punëtore me arsimim të pamjaftueshëm (21 për qind), praktikantët e sektorit informal (16 për qind), qasjen në financa (14 për qind) dhe qasjen në energji elektrike (10 për qind), si pengesat kryesore për të bërë biznes. Rëndësia gjithnjë e më e madhe e kufizimeve që lidhen me aftësitë dhe qasjen në financa ka të ngjarë të pasqyrojë kalimin gradual të Kosovës nga aktivitetet me vlerë të shtuar të ulët drejt segmenteve më të diversifikuara dhe më të sofistikuar në sektorë të shërbimeve dhe prodhimit, ku kërkesa për aftësi të specializuara dhe financim të investimeve është më e madhe. Këto kufizime rëndohen edhe më tej nga emigrimi i vazhdueshëm dhe ikja e trurit që lidhet me të. Paqëndrueshmëria politike përbën një shqetësim në rritje, i përmendur nga 12 për qind e firmave në vitin 2025, krahasuar me 9 për qind në vitin 2019. Edhe pse besueshmëria e infrastrukturës në përgjithësi është përmirësuar, problemet që lidhen me energjinë elektrike vazhdojnë të paraqesin një pengesë të konsiderueshme për investitorët privatë.

CPSD e trajton çështjen nga perspektiva e investitorëve për të identifikuar sektorët ku investimet private mund të rriten duke eliminuar kufizimet që dekurajojnë investimet përmes veprimeve konkrete të politikave. Përzgjedhja e sektorëve ndjek një proces rigoroz dhe sistematik, i cili përfshin analizën e treguesve sasiorë dhe cilësorë, si dhe konsultimet me palët e interesit, përfshirë intervistat me investitorë privatë, kompani,

Figura ES.1

Kosova tërheq investime të konsiderueshme të huaja direkte (IHD), të cilat mbeten të përqendruara në sektorë me ndikim të kufizuar në ekonomi, siç është sektori i pasurive të paluajtshme

a. Flukset neto hyrëse të IHD-ve (% e BPV-së), 2020-2024

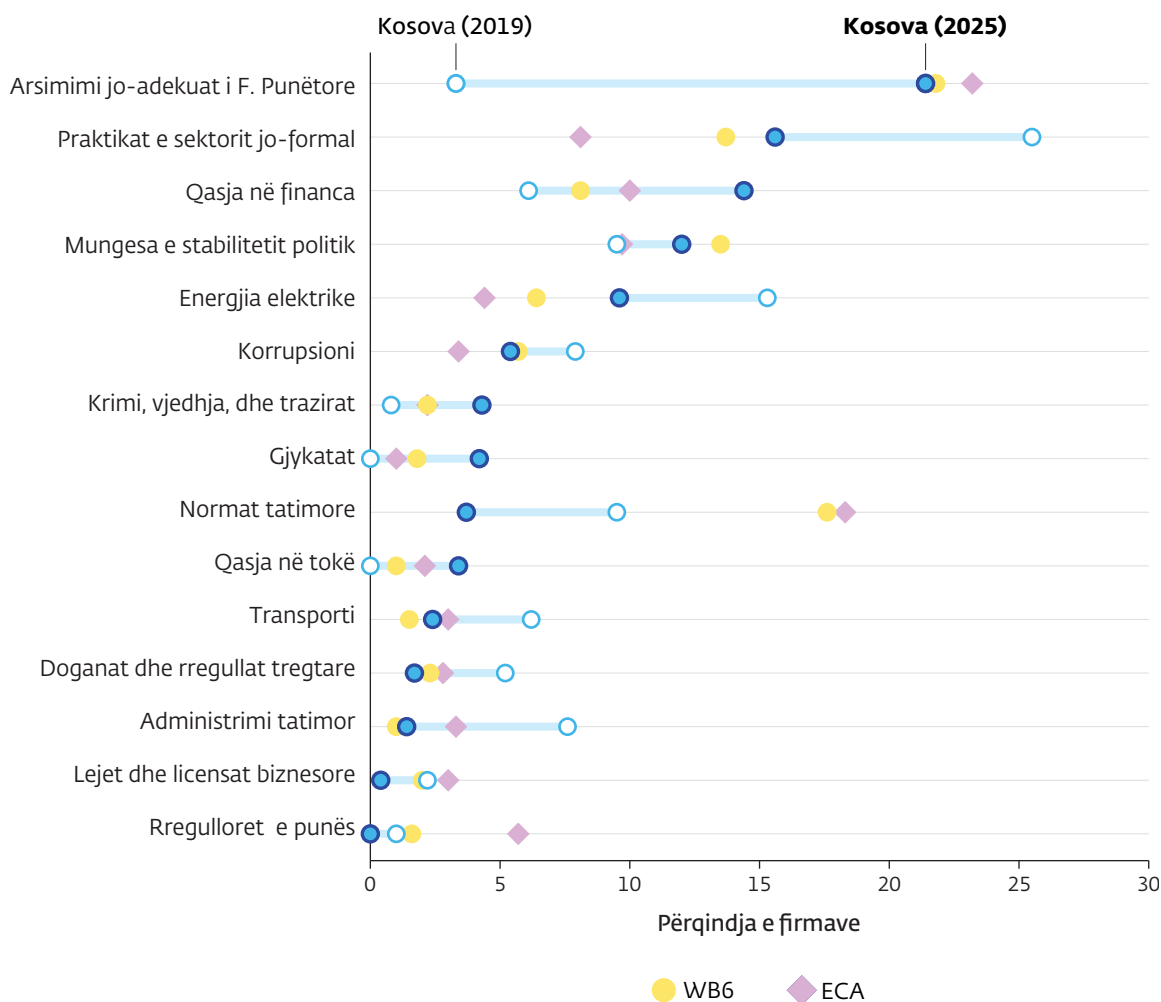
b. Flukset hyrëse të IHD-ve sipas sektorëve (% e totalit), 2021-2025

Burimi: Banka Qendrore e Republikës së Kosovës (2025) dhe UNCTAD (2025)

Figura ES.2

Firmat raportojnë se problemet me fuqinë punëtore, sektorin informal dhe qasjen në financa janë pengesat më të mëdha për të bërë biznes

Burimi: Anketa e Ndërmarrjeve e Bankës Botërore (2025)

ekspertë teknikë, hartues të politikave dhe partnerë zhvillimorë. Kriteri për përzgjedhjen e sektorëve është nëse mund të tërhiqen investime të konsiderueshme private në periudhën afatmesme kur kufizimet e identifikuara qartë mund të adresohen në mënyrë të realizueshme nga sektori publik në një periudhë afatshkurtër. Duke pranuar se përzgjedhja përfshin edhe një element vlerësimi, ajo nuk synon të jetë shteruese; përkundrazi, synon të mundësojë një analizë të përqendruar dhe rekomandime konkrete. Mbi këtë bazë, CPSD paraqet rekomandime të zbatueshme të politikave në tre sektorë: prodhimin në shkallë të gjerë të energjisë elektrike nga dielli dhe era, shërbimet për bizneset dhe prodhimin e komponentëve ndërtimorë.

Secili prej këtyre sektorëve ofron potencial të konsiderueshëm për investime, i cili mund të çlirohet përmes veprimeve të synuara dhe të realizueshme të politikave - duke ofruar rrugë të ndryshme, por plotësuese, drejt rritjes më të shpejtë ekonomike, vendeve më të mira të punës dhe integritit më të thellë evropian. Investimet në prodhimin e energjisë elektrike nga dielli dhe era kanë potencialin të rrisin sigurinë energjetike dhe besueshmërinë në furnizimin me energji elektrike – një pengesë kritike për kompanitë që ofrojnë shërbime për bizneset dhe të prodhimit të komponentëve ndërtimorë – duke ulur njëkohësisht ndotjen e ajrit dhe emetimet e karbonit. Duke pasur parasysh shkallën e nevojës për investime, kjo mund të arrihet vetëm përmes pjesëmarrjes së gjerë të sektorit privat. Sektori i shërbimeve për bizneset ka potencial të konsiderueshëm për të krijuar vende pune të paguara mirë për të rinjtë kosovarë, përfshirë gratë, me kusht që të adresohen pengesat që frenojnë investimet. Eliminimi i faktorëve që dekurajojnë investimet private në prodhimin e komponentëve të ndërtimit mund të krijojë një numër të konsiderueshëm të vendeve të punës, të rrisë eksportet e mallrave dhe të kontribuojë në përmirësimin e efikasitetit energjetik të ndërtesave në tregun vendor. Me reforma të synuara, ky sektor ka potencial të jetë ndër sektorët më konkurrues të Kosovës në tregjet e eksportit. Të tre sektorët janë faktorë të rëndësishëm që mundësojnë zhvillimin ekonomik, si dhe përfitues potencialë nga një integrim më i thellë ndërkombëtar me ekonominë evropiane, me ndërlidhje pozitive ndërmjet dhe përtej tre sektorëve të përzgjedhur. Seksionet në vijim përmbledhin potencialin përkatës për investime private dhe faktorët që i dekurajojnë këto investime.

Prodhimi në shkallë të gjerë i energjisë elektrike nga dielli dhe era

Termocentralet e vjetruara të Kosovës me qymyr ngrenë shqetësime për shëndetin publik, mjedisin dhe sigurinë energjetike, si dhe kufizojnë mundësitë e eksportit në BE. Këto termocentrale prodhojnë rreth 90 për qind të energjisë elektrike, duke shkaktuar një ndotje të konsiderueshme të ajrit dhe emetime të dyoksidit të karbonit (CO₂), ndërsa intensiteti i tyre i lartë i karbonit e cenon konkurrueshmërinë në tregun e BE-së. Mosbesueshmëria e tyre, e kombinuar me mungesën e kapaciteteve të mjaftueshme për prodhimin e energjisë elektrike nga burime të tjera, krijojnë varësi nga importet e energjisë së shtrenjtë elektrike dhe mund të shkaktojnë ndërprerje të furnizimit për ekonomitë familjare dhe bizneset gjatë orëve të pikut. Varësia nga importet tashmë ka rritur koston e energjisë elektrike për konsumatorët industrialë të mesëm, pas liberalizimit të tregut me pakicë për këtë segment në qershor 2025. Për t'i adresuar këto sfida, Kosova synon që deri në vitin 2031 ta rrisë më shumë se dyfish pjesën e burimeve të ripërtërishme në kapacitetin e instaluar, në 63 për qind (nga 23 për qind sa ishte në vitin 2024), kryesisht duke mundësuar investime private në prodhimin e energjisë elektrike nga dielli dhe era përmes ankandeve konkurruese.

Realizimi i këtij potenciali do të kërkojë adresimin e kufizimeve kryesore për investimet në prodhimin në shkallë të gjerë të energjisë elektrike nga dielli dhe era. Pengesa më e rëndësishme është pasiguria lidhur me blerësit e energjisë, për shkak të vonesave në ankan-det e energjisë së ripërtërishme dhe likuiditetit të kufizuar në bursën e energjisë së Kosovës, Albanian Power Exchange (ALPEX). Edhe kur sigurohen marrëveshje për blerjen e energjisë elektrike (MBE) të mbështetura nga qeveria, shqetësimet lidhur me kapacitetin afatgjatë të KOSTT-it (Operatori i Sistemit, Transmisionit dhe Tregut të Kosovës) për të përmbushur detyrimet e pagesës, si blerësi i përcaktuar nga qeveria, i dobësojnë mundësitë e financimit të këtyre marrëveshjeve. Një sfidë tjetër është kapaciteti i kufizuar vendor për balancim dhe rezervat e pamjaftueshme për të mbuluar periudhat me prodhim të ulët të energjisë elektrike nga dielli dhe era, gjë që për investitorët që operojnë në kuadër të skemave mbështetëse përkthehet në tarifa të larta të rrjetit të transmisionit dhe kosto të larta të balancimit.

Pengesat rregullatore dëmtojnë më tej besimin e investitorëve. Kadastra e vjetruar, afatet e shkurtra të dhënies me qira të tokës publike dhe procedurat komplekse të shpronësimit të tokës kufizojnë qasjen në tokë për projektet në shkallë të gjerë dhe për linjat e transmisionit. Procedurat komplekse administrative që lidhen me planifikimin komunal dhe dhënien e tokës publike me qira përbëjnë pengesa shtesë për investitorët, ndërsa kërkesat ligjore për përfshirjen e këtyre projekteve në planet zhvillimore komunale dhe hartat zonale mund ta vonojnë potencialisht zhvillimin e tyre deri në tetë vite. Nevojitet koherencë më e madhe institucionale dhe dialog më i strukturuar publiko-privat për të zvogëluar pasigurinë e shkaktuar nga qeverisja.

Reformat e synuara mund të çlirojnë investime të konsiderueshme private, të rrisin sigurinë energjetike dhe të mbështesin një tranzicion energjetik të drejtë dhe konkurrues. Reformat më urgjente janë miratimi dhe zbatimi i një kalendar shumëvjeçar të ankandëve, si dhe vënia në funksion e garancive të likuiditetit për KOSTT-in, operatorin e sistemit të transmetimit (OST), të cilat u parashikuan me Rregullën e vitit 2025 për Mekanizmin Mbështetës për Energjinë e Ripërtërishme. Masat shtesë që mund të krijojnë mundësi të diversifikuara për shitjen e energjisë dhe të ulin rrezikun e investimeve përfshijnë mundësimin e marrëveshjeve virtuale për blerjen e energjisë (MBE), thjeshtimin e aspekteve të planifikimit komunal, përmirësimin e procedurave për dhënien me qira të tokës publike, zgjatjen e afateve të qirasë për tokën publike në përputhje me jetëgjatësinë e projektit si dhe vendosjen e servituteve ose të drejtave të kalimit për linjat e transmetimit. Një kornizë rregullatore për sistemet e ruajtjes së energjisë me bateri (BESS), ankandet konkurruese për BESS dhe kalimi në një njësi kohore të tregut (MTU) prej 15-minutash në ALPEX mund të rrisin fleksibilitetin e sistemit energjetik dhe të ulin kostot e balancimit për investitorët në kuadër të skemave mbështetëse. Kosova tashmë ka filluar zbatimin e disa prej këtyre reformave përmes përgatitjes së një ndryshimi të Ligjit për Pronën Publike për të zgatur afatet e dhënies me qira të tokës publike, inicimit të rishikimit të Ligjit për Planifikimin Hapësinor dhe zhvillimit të një draft liste të ankandëve për energjinë e ripërtërishme për periudhën 2026-2028.

Këto reforma mund të sjellin përfitime të mëdha ekonomike dhe klimatike. Deri në vitin 2035, ato mund të mundësojnë deri në 1 miliard dollarë amerikanë në investime private, të krijojnë 8,300 vende pune shtesë dhe të paguara më mirë (në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë), si dhe të shmangin rreth 24 për qind të emetimeve vjetore të CO2 në Kosovë. Ato gjithashtu do të forconin sigurinë energjetike, do të mbështesnin një furnizim më të qëndrueshëm me energji elektrike për bizneset dhe do të avancojnë integrimin e Kosovës në BE dhe objektivat klimatike.

Shërbimet për bizneset

Sektori i shërbimeve për bizneset ka potencialin të bëhet një motor dinamik i eksporteve dhe një burim i vendeve të punës që paguhen mirë. Një fuqi punëtore e re, që njeh shumë gjuhë dhe që është gjithnjë e më e kualifikuar, konkurrueshmëria e fortë në kosto dhe kapacitetet në gjuhën gjermane që bazohen në lidhjet me diasporën e mbështesin këtë potencial. Kosova kryeson Ballkanin Perëndimor në Indeksin e Konkurrueshmërisë së TI-së për vitin 2024 dhe renditet e treta në nivel global në Offshore BPO Confidence Index (Indeksin e besimit të BPO-ve offshore) për vitin 2024, duke mbetur vetëm pas Indisë dhe Polonisë. Sektori i shërbimeve për bizneset në Kosovë është zgjeruar me shpejtësi gjatë dekadës së fundit, i nxitur nga rritja e kërkesës evropiane për nënkontraktimin e shërbimeve (outsourcing) dhe nga digjitalizimi në rritje. Eksportet totale të sektorit u katërfishuan nga viti 2021 deri në vitin 2025. Pagat në këtë sektor janë dukshëm më të larta se mesatarja në nivel vendi, por mbeten të ulëta krahasuar me qendrat e tilla në Evropën Qendrore, duke ruajtur kështu një avantazh krahasues kosto-cilësi.

Pavarësisht potencialit të madh, ky sektor përballet me pengesa në zgjerimin e veprimtarisë dhe në tërheqjen e investimeve private, veçanërisht lidhur me rregullimin e marrëdhënieve të punës dhe disponueshmërinë e aftësive. Mungesa e fuqisë punëtore dhe mospërputhja e aftësive, gjendje që përkeqësohet nga emigrimi, përbëjnë një sfidë të veçantë për një sektor që kërkon shumë fuqi punëtore. Katër nga pesë firma të shërbimeve për bizneset raportojnë se kanë vështirësi në gjetjen e stafit të kualifikuar, ndërkohë që institucionet arsimore hasin në vështirësi për t'iu përgjigjur kërkesës në zhvillim të industrisë. Bizneset gjithashtu theksojnë se legjislacioni kufizues dhe i vjetruar i punës e kufizon fleksibilitetin e fuqisë punëtore dhe punën në distancë, pasi është hartuar për një periudhë që i paraprinte ofrimit të shërbimeve 24/7 për tregjet ndërkombëtare.

Barrierat rregullatore i pengojnë investitorët në një sektor me pak asete fizike që kërkon një integritet të lartë të cilësisë së të dhënave, veçanërisht kur sektori përpiqet të ngjitet në zinxhirin e vlerës dhe të përshtatet me inteligjencën artificiale.

Rregulloret e fragmentuara digjitale, administrimi i dobët i sigurisë kibernetike dhe mospërputhja me Rregulloren e Përgjithshme të Bashkimit Evropian për Mbrojtjen e të Dhënave (GDPR) pengojnë bizneset që përpunojnë të dhëna të klientëve nga BE-ja. Edhe pse korniza e Kosovës për transaksionet e siguruara lejon formalisht përdorimin e aseteve jomateriale si kolateral, bankat rrallë i pranojnë ato në praktikë, duke bërë që firmat e shërbimeve për bizneset që kanë pak asete të mbeten praktikisht pa qasje në financim bankar. Mosnjohja me ligj e nënshkrimeve elektronike për kontratat tregtare private rrit kostot e transaksioneve për kontraktimet ndërkufitare.

Furnizimi jo i besueshëm me energji elektrike përbën një kufizim kritik operacional për sektorin e shërbimeve për bizneset, duke shkaktuar shpesh shkelje të marrëveshjeve në nivel të shërbimit. Megjithëse besueshmëria e furnizimit me energji elektrike është përmirësuar gjatë vitit të kaluar, ndërprerjet e shpeshta të energjisë e vështirësojnë përmbushjen e marrëveshjeve në nivel të shërbimit për klientët ndërkombëtarë, të cilët presin disponueshmëri 24/7.

Reformat e synuara mund të zhbllokojnë investimet private dhe ta bëjnë sektorin e shërbimeve për bizneset motor konkurrues të eksporteve. Qartësimi i kornizës rregullatore për punën fleksibile/në distancë është veçanërisht urgjent, sikurse edhe miratimi i udhëzimeve detyruese në përputhje me GDPR-në, të shoqëruara me modele kontratash, si dhe funksionalizimi i plotë i agjencisë kombëtare për siguri kibernetike. Në aspektin e financimit, lehtësimi i përdorimit praktik të aseteve jomateriale si kolateral do të përmirësonte ndjeshëm qasjen në kredi për firmat që kanë më pak asete fizike. Njohja ligjore e nënshkrimeve elektronike për kontratat tregtare private do të ulte më tej kostot e transaksioneve ndërkufitare. Ngushtimi i hendekut të aftësive kërkon vendosjen e detyrimit që përfaqësuesit e punëdhënësve të bashkë nënshkruajnë kornizat e kompetencave për kualifikimet e reja të Arsimit dhe Aftësisimit Profesional (AAP), përsheptimin e miratimit të standardeve profesionale të TIK-ut që janë në pritje, si dhe krijimin e një sistemi sektorial të informacionit mbi aftësitë, në mënyrë që oferta e trajnimeve të jetë në hap me nevojat e industrisë. Sigurimi i zbatimit efektiv të Rregullores për Cilësinë e Energjisë Elektrike do të eliminonte një pengesë të madhe operationale. Në fund, heqja e pengesave për investime private në prodhimin e energjisë elektrike nga dielli dhe era në shkallë të gjerë mund të kontribuojë gjithashtu në stabilizimin e furnizimit me energji elektrike dhe në adresimin e kësaj pengese kritike për firmat që ofrojnë shërbime për bizneset.

Me zbatimin e këtyre rekomandimeve, sektori mund të tërheqë investime në vlerë ndërmjet 68 dhe 177 milionë dollarë amerikanë, duke krijuar në të njëjtën kohë prej 32,000 deri në 46,000 mundësi të drejtpërdrejta dhe të tërthorta për më shumë vende pune dhe vende pune të paguara më mirë, përfshirë edhe për të rinjtë dhe gratë.

Prodhimi i komponentëve të ndërtimit

Sektori i prodhimit të komponentëve ndërtimorë në Kosovë ndodhet në udhëkryq mes kërkesës gjithnjë e më të madhe për ndërtim në tregun vendor, shtytjes strukturore në mbarë BE-në drejt ndërtesave me efikasitet të energjisë dhe një baze eksportuese të dëshmuar, por ende të pashfrytëzuar sa duhet. Ky sektor u ofron investitorëve privatë një platformë prodhimi me kosto të ulët dhe cilësi të certifikuar, me qasje të dëshmuar në tregjet evropiane me vlerë të lartë dhe potencial të konsiderueshëm për zgjerim. Prodhuesit e komponentëve ndërtimorë janë të integruar në zinxhirët rajonale të furnizimit, duke siguruar materialet kryesore – përfshirë çelikun, aluminin, plastikën, qelqin dhe materialet izoluese – nga tregjet ndërkombëtare. Prodhuesit e komponentëve ndërtimorë furnizojnë klientët rezidencialë dhe komercialë në Kosovë, BE dhe në tregjet e ndërtimit të CEFTA-s me dritare, mobilie, komponentë me bazë metali, materiale izoluese dhe sisteme të ngrohjes, ventilimit dhe klimatizimit (HVAC). Eksportet janë rritur fuqishëm dhe kanë arritur në 390 milionë dollarë amerikanë në vitin 2024 nga 87 milionë dollarë amerikanë sa kanë qenë në vitin 2019, dhe pritet të vazhdojnë të rriten ndërsa Kosova thellon integrimin e saj ndërkombëtar, veçanërisht në kuadër të nismave të udhëhequra nga BE-ja për të rritur ndërlidhjen e korridoreve rajonale dhe për të përmirësuar lehtësimin e tregtisë përmes nismave si "korsitë e gjelbra" BE-Ballkani Perëndimor në pikat kryesore të kalimit kufitar.

Kërkesa në rritje për komponentë të ndërtimit me efikasitet energjetike në të gjithë Evropën përbën një faktor që nxit kërkesën për sektorin e prodhimit të komponentëve ndërtimorë. Shoku i çmimeve të energjisë gjatë viteve 2021-2023 përshpejtoi kërkesën për ndërtime me efikasitet energjetike, ndërsa rregulloret e reja të BE-së pritet të nxisin një rritje të ndjeshme të renovimit të ndërtesave. Megjithatë, shfrytëzimi i kësaj mundësie do të kërkojë që prodhuesit e Kosovës të përmbushin standardet gjithnjë e më të rrepta të BE-së për produktet dhe të rrisin prodhimin vendor.

Prodhuesit e komponentëve ndërtimorë përballen me një kombinim të çrregullimeve të shkaktuara nga politikat dhe dështimeve të tregut, të cilat rrisin kostot operative, dekurajojnë investimet dhe kufizojnë aftësinë e firmave për të zgjeruar veprimtarinë dhe për t'u përshtatur me kushtet në ndryshim të tregut. Kufizimet e identifikuara nga bizneset përfshijnë furnizimin jo të qëndrueshëm dhe gjithnjë e më të kushtueshëm me energji elektrike, tregjet jotransparente të tokës dhe procedurat e ndërlikuara për lejet e ndërtimit; mospërputhjet e aftësive me mungesa të përqendruara në profile teknike, si operatorë të makinerive me kontroll numerik kompjuterik (CNC), saldatorë dhe projektues të projektimit të ndihmuar nga kompjuteri (CAD)/prodhimit me ndihmën e kompjuterit (CAM); mungesën e kapitalit qarkullues, që lind kur furnizuesit kërkojnë pagesë paraprake, ndërsa blerësit e huaj operojnë me afate 60-90 ditore; si dhe qasjen e kufizuar në financim afatgjatë për investime.

Adresimi i këtyre kufizimeve është thelbësor për zhblokimin e investimeve private dhe për t'u mundësuar firmave të ngjiten në zinxhirin e vlerës. Modernizimi i kurrikulave të AAP-së do të ndihmonte në zvogëlimin e hendekut të aftësive, të cilin sistemi aktual nuk është i pajisur mirë për ta adresuar. Procedurat e përsheptuara për dhënien e lejeve për projektet industriale dhe krijimi i një kategorie formale të shfrytëzimit të tokës për "zona industriale" do të ndihmonin në kapërcimin e një procesi aktualisht të njëpasnjëshëm të shqyrtimit nga disa institucione, i cili u jep firmave shumë pak parashikueshmëri. Rikonceptimi i mekanizmave të lidhjes në rrjet për të shpejtuar qasjen në energji elektrike për objektet prodhuese dhe për të zgjidhur ngërçin ligjor që pengon shfrytëzimin e rrjetit në parqet industriale do t'i shndërronte zotimet e politikave në lehtësim operacional. Në aspektin e financimit, lehtësimi i kreditimit të bazuar në llogaritë e arkëtueshme, do të ndihmonte në adresimin e mungesës së kapitalit qarkullues.

Adresimi i këtyre kufizimeve mund të përshejtojë investimet private në vlerë prej 187-296 milionë dollarësh amerikanë, duke krijuar njëkohësisht prej 21,000 deri në 33,000 vende pune (në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë). Zgjerimi i sektorit do të mbështeste jo vetëm konkurrueshmërinë e eksporteve, por do të thellonte lidhjet e sektorit të prodhimit me sektorin e ndërtimit të Kosovës.

Tre sektorët e identifikuar në këtë CPSPD nxjerrin në pah një diagnozë të përbashkët: Kosova ka potencial për investime private, por ende nuk i ka kushtet e nevojshme për ta vënë në jetë atë potencial. Secili prej tyre ndodhet në pikëtakimin ndërmjet procesit të anëtarësimit të Kosovës në BE dhe nevojës së saj për të tërhequr një lloj cilësisht të ndryshëm të investimeve private: investime produktive, që krijojnë vende pune dhe që janë të integruara në tregjet ndërkombëtare. Dekarbonizimi përmes energjisë së ripërtërishe është thelbësor që Kosova të mbetet konkurruese në tregjet e BE-së, në kohën kur Mekanizmi i Rregullimit të Karbonit në Kufi (CBAM) bëhet më i rreptë. Rritja e sektorit të shërbimeve për bizneset varet nga harmonizimi rregullator me standardet e BE-së për mbrojtjen e të dhënave dhe besimin digjital. Prodhimi i komponentëve ndërtimorë duhet të përmbushë kërkesat gjithnjë e më të rrepta të BE-së për produktet dhe qëndrueshmërinë, në mënyrë që të ruajë dhe të zgjerojë bazën e tij të eksporteve. Në të tre sektorët, kufizimi detyrues nuk është mungesa e interesimit të sektorit privat. Ekzistojnë lista të projekteve në sektorin e energjisë, firmat po rriten në sektorin e shërbimeve për bizneset dhe prodhuesit tashmë po eksportojnë. Pengesat e përbashkëta janë mangësitë rregullatore dhe koordinimi i dobët institucional, që rrit kostot, krijon pasiguri dhe pengon investimet të arrijnë mbylljen financiare. Reformat e rekomanduara këtu janë të targetuara, të realizueshme dhe përforcojnë njëra-tjetrën: furnizimi më i qëndrueshëm me energji elektrike sjell përfitime të drejtpërdrejta si për shërbimet për bizneset, ashtu edhe për prodhimin; sistemet më të fuqishme të AAP-së u shërbejnë nevojave të të dy sektorëve për aftësi; ndërsa përmirësimi i qasjes në financim përmes përdorimit të kolateralit jomaterial dhe instrumenteve të bazuara në llogaritë e arkëtueshme adreson një mangësi strukturore

në të gjithë ekonominë. Kosova nuk ka nevojë t'i zgjidhë të gjitha menjëherë, por duhet të ecë përpara paralelisht në këto prioritete të ndërlidhura. Procesi i anëtarësimit në BE ofron si udhërrëfyesin e reformave, ashtu edhe pikën e jashtme të referimit për ta bërë këtë në mënyrë të besueshme.

Shfrytëzimi i potencialit të saj

Kosova ka shënuar progres të matshëm që nga pavarësia. BPV-ja për kokë banori është më shumë se dyfishuar, varfëria pothuajse është përgjysmuar dhe sektorë të rinj, si shërbimet e TIK-ut, janë zhvilluar nga e para. Megjithatë, ekonomia tani duhet të tejkalojë modelin e mbështetur nga diaspora, i cili ka qenë baza e këtij kapitulli të parë të zhvillimit. Reformat e identifikuara në këtë CPSD mund të mbështesin Kosovën në arritjen e këtij tranzicioni: ato janë specifike, të zbatueshme dhe të arritshme. Ato nuk kërkojnë shpenzime të mëdha fiskale, por vendime rregullatore dhe harmonizime legjislative, të cilat procesi i anëtarësimit në BE tashmë i stimulon. Mundësia është e hapur: momentum i BE-së, një sektor privat i pjekur dhe një portofol në rritje i interesit të investitorëve në të tre sektorët rrallëherë përputhen në mënyrë kaq të favorshme. Kostoja e mosveprimit nuk është ngecja në vend, por gërryerja e vazhdueshme e pozitës konkurruese të Kosovës, humbja e talentit për shkak të emigrimit dhe përqendrimi i investimeve në pasuri të paluajtshme, në vend se në sektorët prodhues që krijojnë vende pune më të paguara dhe me prosperitet të qëndrueshëm. Përfitimet nga ndërmarrja e veprimeve janë të mëdha dhe të arritshme.

Veprimet konkrete të politikave në këta tre sektorë kanë potencialin të nxisin investime të reja të konsiderueshme private në Kosovë – të cilat vlerësohen të jenë prej 1.2 deri në 1.5 miliardë dollarë amerikanë – dhe të krijojnë, në periudhën afatmesme (afërsisht pesë deri në dhjetë vjet), prej 61,000 deri në 87,000 më shumë vende pune dhe më mirë të paguara (në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë). Kjo është e barasvlershme me 14.5 -20.7 për qind të punësimit të përgjithshëm aktual në Kosovë në vitin 2024. Masat e rekomanduara në këtë CPSD mbulojnë një sërë çështjesh, duke përfshirë reformat themelore në infrastrukturë dhe aftësi, hapat për forcimin e mjedisit mundësues për biznesin si dhe veprimet për mobilizimin e kapitalit privat në shkallë të gjerë - që korrespondon me kornizën me tri shtylla të Grupit të Bankës Botërore (WBG) për vendet e punës. Tabela më poshtë paraqet kufizimet kryesore për tërheqjen e investimeve private të nevojshme dhe rekomandimet për t'i adresuar ato në të tre sektorët. Një paraqitje alternative e të njëjtave kufizime dhe veprimeve të rekomanduara, të grupuara sipas institucionit përgjegjës dhe jo sipas sektorit, është përfshirë si aneks i këtij raporti.

Tabela ES.1

Përmbledhje e kufizimeve dhe rekomandimeve

Kufizimet	Veprimet e rekomanduara
Prodhimi në shkallë të gjerë i energjisë elektrike nga dielli dhe era	
Arsyetimi <ul style="list-style-type: none"> • Nevoja për investime në shkallë të gjerë që mbështesin rritjen e sigurisë energjetike dhe dekarbonizimin. • Mundësi për investorët privatë që të mbështesin zgjerimin e prodhimit të energjisë nga burimet e ripërtërishtme përmes marrëveshjeve për blerjen e energjisë elektrike me qeverinë dhe me kompani në BE. 	
1. Investorët në prodhimin e energjisë elektrike nga burimet e ripërtërishtme përballen me pasiguri lidhur me ata që do e marrin energjinë elektrike që ata e prodhojnë.	1a. Të miratohet, publikohet dhe zbatohet një kalendar shumëvjeçar i ankandeve, përfshirë ankandet pa përcaktim paraprak të lokacionit dhe me kapacitet të madh, të synuara për disa investitorë, të mbështetura në një detyrim ligjor për Ministrinë e Ekonomisë (ME). 1b. Të përkufizohen marrëveshjet virtuale korporative për blerjen e energjisë elektrike (virtual corporate PPAs) në kornizën rregullatore të Kosovës si instrumente financiare që i nënshtrohen mbikëqyrjes dhe mbrojtjes së investitorëve, si dhe të zbatohen detyrime që vlejné për tregun e derivateve, në përputhje me rregullat e BE-së për tregjet financiare dhe të energjisë.
2. Shqetësimet lidhur me aftësinë e KOSTT-it – blerësit të përcaktuar nga qeveria – për të përmbushur detyrimet afatgjata të pagesave ulin mundësinë e financimit të MBE-ve të mbështetura nga qeveria në kuadër të ankandeve për energjinë e ripërtërishtme.	2. Të përcaktohen modalitetet operacionale të mekanizmit të garancisë së likuiditetit për Fondin e Kosovës për Mbështetjen e Energjisë së Ripërtërishtme (i prezantuar me Rregullën e vitit 2025 për Mekanizmin Mbështetës për Energjinë e Ripërtërishtme), përfshirë ofruesin e garancisë dhe kushtet kontraktuese.
3. Kërkesa ligjore për përfshirjen e projekteve solare dhe të erës në planet zhvillimore komunale dhe hartat zonale mund të shkaktojnë vonesa deri në tetë vjet.	3. Të zëvendësohet kërkesa për përfshirjen e projekteve solare dhe të erës në planet zhvillimore komunale dhe hartat zonale me një autorizim nga administrata komunale (i harmonizuar për të gjitha komunat) që konfirmon se projektet nuk janë në kundërshtim me këto dokumente.
4. Kohëzgjatja tepër e shkurtër (15 vjeçare) e dhënies me qira të tokës publike cenon qëndrueshmërinë komerciale të projekteve të energjisë së ripërtërishtme.	4. Të ndryshohet Ligji për Pronën Publike për të mundësuar dhënien e tokës me qira për 30 deri në 40 vjet në përputhje me Ligjin për Promovimin e Përdorimit të Burimeve të Ripërtërishtme të Energjisë.
5. Ligji për Pronën Publike parasheh hapa administrativë shtesë për dhënien me qira të tokës publike.	5. Të qartësohen përgjegjësitë e Agjencisë Pyjore (AP) dhe Zyrës për Administrimin e Pronës Publike (ZAPP), me qëllim të thjeshtësimit të procedurave dhe shmangies së mbivendosjes, si dhe të specifikohet se projektet e energjisë solare dhe të erës që fitojnë ankandet e energjisë së ripërtërishtme fitojnë të drejtën e shfrytëzimit me qira të tokës publike përmes marrëveshjes së drejtpërdrejtë, dhe jo përmes një procesi të veçantë ankandi të organizuar nga ZAPP-ja.

(Tabela vazhdon në faqen tjetër)

Tabela ES.1

Përmbledhje e kufizimeve dhe rekomandimeve (vazhdim)

Kufizimet	Veprimet e rekomanduara
6. Procedurat e shpronësimit të tokës për linjat e transmetimit që kalojnë nëpër parcela me pronarë të ndryshëm nuk ofrojnë fleksibilitet në rregullimin e madhësisë dhe vendndodhjes së parcelave për kullat pasi të ketë filluar procesi.	6. Të jepet e drejta për linjat e transmetimit përmes servituteve të përhershme ose të përkohshme ose të drejtave të kalimit, të cilat mund të përshtaten në mënyrë fleksibile, në vend të shpronësimit.
7. Fleksibiliteti i pamjaftueshëm i sistemit elektroenergjetik dhe burimet balancuese rezultojnë në kosto të larta të disbalancit për investitorët.	<p>7a. Të miratohet projektligji për energjinë elektrike (i cili përmban dispozita për BESS) dhe të hartohet legjislacioni sekondar mbështetës për BESS.</p> <p>7b. Të prokurohen sistemet BESS në mënyrë konkurruese përmes ankandevë me marrëveshje afatgjata për blerjen e energjisë.</p> <p>7c. Të kalohet nga njësia aktuale kohore njëorëshe e tregut (MTU) në njësi kohore 15-minutëshe në tregjet e energjisë elektrike të Kosovës (ALPEX).</p>
Shërbimet për bizneset	
<p><i>Arsyetimi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Sektori me rritje të shpejtë që gjeneron vende pune të paguara mirë, veçanërisht për gratë dhe të rinjtë. Kosova gëzon përparësi krahasuese në raportin kosto-cilësi në ofrimin e shërbimeve ndërkombëtare. 	
1. Legjislacioni i vjetruar i punës dhe paqartësitë rregullatore lidhur me orarin e punës dhe format e punës në distancë e pengojnë zgjerimin e veprimtarisë, kufizojnë konkurrueshmërinë në tregjet ndërkombëtare dhe krijojnë rreziqe përputhshmërie për eksportuesit.	<p>1a. Të nxirret një Udhëzim Administrativ në bazë të Ligjit Nr. 03/L-212 të Punës, i cili specifikon metodat e llogaritjes së punës jashtë orarit, kufijtë maksimalë javorë të punës jashtë orarit dhe kërkesat për dokumentimin e kontratave për punë në distancë dhe punë hibride.</p> <p>1b. Të bëhet e detyrueshme një listë e standardizuar e kontrollit për inspektimin e punës për të siguruar zbatim të njëtrajtshëm nga i gjithë Inspektorati i Punës.</p>
2. Mospërputhja me standardet e BE-së për GDPR dhe qeverisja e dobët e sigurisë kibernetike pengojnë qasjen në tregun e eksportit të BE-së.	<p>2a. Të miratohen dhe publikohen rregulloret zbatuese për mekanizmat e transferimit të të dhënave në përputhje me GDPR, të zbatueshme për përpunuesit me bazë në Kosovë që veprojnë në sektorin e shërbimeve për bizneset.</p> <p>2b. Të funksionalizohet plotësisht agjencia e Kosovës për siguri kibernetike.</p>
3. Firmat e shërbimeve për bizneset që kanë pak asete materiale kanë qasje të kufizuara në financim bankar.	<p>3. Të zhblokohet financimi për firmat e shërbimeve për bizneset me pak asete materiale, duke mundësuar përdorimin e aseteve të jomateriale si kolateral përmes katër veprimeve kryesore:</p> <p>a. Zgjerimit të mbulimit me garanci nga Fondi Kosovar për Garanci Kreditore (FKGK) për eksportuesit e shërbimeve për bizneset me pak asete materiale.</p>

(Tabela vazhdon në faqen tjetër)

Tabela ES.1

Përmbledhje e kufizimeve dhe rekomandimeve (vazhdim)

Kufizimet	Veprimet e rekomanduara
	<p>b. Zgjerimit të mbulimit të Regjistrat Elektronik të Pengut.</p> <p>c. Nxjerrjes së udhëzimeve mbi vlerësimin e aseteve jomateriale, duke u bazuar në kornizat e përcaktuara ndërkombëtare.</p> <p>d. Përditësimit të kornizës rregullatore për llogaritë e arkëtueshme dhe faktoringun.</p>
4. Mungesa e njohjes së validitetit ligjor për kontratat tregtare private me nënshkrim elektronik rrit kostot e transaksioneve për kontraktimet ndërkufitare.	4. Të miratohet një udhëzim administrativ sipas Ligjit nr. 08/L-022 për Identifikimin Elektronik dhe Shërbimet e Besuara për të mundësuar njohjen ligjore të nënshkrimeve elektronike për kontratat tregtare private dhe për t'u ofruar firmave një udhëzues praktik për përmbushjen e kërkesave për identifikimin, autentifikimin dhe shërbimet e besuara.
5. Mospërputhjet e aftësive dhe standardet e dobëta profesionale shkaktojnë mungesë të fuqisë punëtore në fushën e TIK-ut.	<p>5a. Të përcaktohet përfaqësuesi i punëdhënësve, Shoqata për Teknologji të Informacionit dhe Komunikimit të Kosovës (STIKK), që të bashkë-nënshkruajë kornizat e kompetencave për të gjitha kurrikulat e reja të kualifikimeve të AAP-së para akreditimit.</p> <p>5b. Të miratohen standardet profesionale të TIK-ut që janë ende në pritje.</p>
6. Furnizimi jo i besueshëm me energji elektrike kufizon veprimtarinë e sektorit të shërbimeve për bizneset, duke rritur rrezikun e shkeljes së marrëveshjeve në nivel të shërbimit.	6. Të vihet në zbatim Rregulla për Cilësinë e Shërbimit të Energjisë Elektrike për konsumatorët komercialë dhe industrialë të energjisë elektrike, përmes miratimit të metodologjive zbatuese dhe anekseve që janë ende në pritje dhe që nevojiten për zbatim.
Prodhi i komponentëve ndërtimorë	
<p><i>Arsyetimi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Mundësi për të shfrytëzuar tregun vendor të ndërtimit në Kosovë, i cili po rritet me shpejtësi. Mundësi për investitorët që të përfitojnë nga kërkesa në të gjithë BE-në për ndërtesa me efikasitet energjetike. 	
1. Lidhja në rrjet është e kushtueshme pa asnjë mekanizëm për rikuperimin e kostos. Një ngërç ligjor ndërmjet Agjencisë për Investime dhe Përkrahjen e Ndërmarrjeve në Kosovë (KIESA) dhe Kompanisë për Distribucionin dhe Furnizimin me Energji Elektrike në Kosovë (KEDS) pengon lidhjen në rrjetin elektrik në parqet industriale.	<p>1a. Të rishikohet metodologjia e tarifimit të lidhjes në rrjetin e distribucionit për të siguruar rimbursim nga KEDS/KOSTT që reflekton koston dhe brenda afateve të përcaktuara, të të gjitha kostove të pranueshme për lidhjen dhe përforcimin që i kanë bartur investitorët.</p> <p>1b. Të nxirret një vendim i qeverisë për krijimin e një marrëveshje të standardizuar për të drejtën afatgjatë për shfrytëzimin e infrastrukturës sipas Ligjit Nr. 08/L-125.</p>

(Tabela vazhdon në faqen tjetër)

Tabela ES.1

Përmbledhje e kufizimeve dhe rekomandimeve (*vazhdim*)

Kufizimet	Veprimet e rekomanduara
2. Afatet e gjata dhe të paparashikueshme për pajisjen me leje të ndërtimit vonojnë investimet në objektet e prodhimit.	2. Të nxirret një udhëzim administrativ sipas Ligjit nr. 04/L-110, që krijon një mekanizëm të shpejtë për shqyrtimin e kërkesave për ndërtim të kategorive II dhe III.
3. Mungesa e kategorisë së përdorimit të tokës si 'zonë industriale' në legjislacionin për planifikimin hapësinor kërkon që para pajisjes me leje, të zhvillohet një procedurë e veçantë për riklasifikimin e tokës bujqësore.	3. Të ndryshohen Ligji nr. 04/L-174 dhe Ligji nr. 02/L-26 për të përfshirë zyrtarisht kategorinë "zonë industriale" dhe për të krijuar një procedurë të thjeshtësuar të riklasifikimit, me afate të përcaktuara.
4. Mungesa e aftësive kritike: Kurrikulat e arsimit dhe aftësimin profesional (AAP) nuk janë të harmonizuara me nevojat teknike të sektorit për saldatorë, makinistë, operatorë CNC dhe projektues CAD/CAM, ndërsa në programet e AAP-së mungon mësimi i strukturuar i bazuar në punë.	<p>4a. Të përditësohen kurrikulat e AAP-së për saldatorë, operatorë të CNC-së, zdrukthëtarë dhe projektues CAD/CAM, në mënyrë që të pasqyrojnë standardet aktuale profesionale dhe kornizat e mësimin bazuar në kompetenca.</p> <p>4b. Të ndryshohet Ligji nr. 04/L-058 për të kërkuar një modul të strukturuar të trajnimit në vendin e punës si kusht formal për certifikimin e AAP-së në profesionet e prodhimit të komponentëve ndërtimorë.</p>
5. Kufizimet në kapitalin qarkullues dhe financimi i kufizuar i bazuar në llogaritë e arkëtueshme kufizojnë aftësinë e firmave për të riinvestuar.	5. Të nxirret legjislacioni sekondar dhe udhëzimet zbatuese për të mundësuar faturimin elektronik të strukturuar përmes legjislacionit dytësor, të integrohen nënshkrimet elektronike të kualifikuara në proceset e punës së sektorit financiar, të përcaktohen standarde të qarta për autentifikimin digjital të faturave elektronike dhe të njihen llogaritë e arkëtueshme digjitale si kolateral i pranueshëm.
6. Një segment i madh informal - i mbështetur nga zbatimi i dobët dhe jo i njëtrajtshëm i standardeve dhe kërkesave për certifikim - i vë në pozitë të pafavorshme firmat formale.	<p>6a. Të krijohet një regjistër digjital, vullnetar dhe i qasshëm publikisht, i produkteve të certifikuara.</p> <p>6b. Të forcohet zbatimi i standardeve përmes inspektimeve të fokusuara, të bazuara në rrezik, për kategoritë e produkteve të prioritetuara.</p>

© International Finance Corporation 2026. Të gjitha të drejtat e rezervuara.
2121 Pennsylvania Avenue, N.W.
Washington, D.C. 20433
Faqja e internetit: www.ifc.org

Materiali i përfshirë në këtë botim mbrohet nga e drejta e autorit. Kopjimi dhe/ose shpërndarja e pjesshme ose e plotë e këtij botimi pa leje mund të përbëjë shkelje të legjislacionit në fuqi. IFC nuk garanton saktësinë, besueshmërinë ose plotësinë e përmbajtjes së këtij botimi, si dhe të përfundimeve ose vlerësimeve të paraqitura në të, dhe nuk merr përsipër asnjë përgjegjësi për mungesa apo gabime (përfshirë, por pa u kufizuar në gabime tipografike dhe teknike) në përmbajtje, apo për pasojat që mund të lindin nga mbështetja në këtë përmbajtje.

Burimet e fotografive: *Kopertina:* © Arben Llapashtica.

Dizajni i brendshëm: Patrick Ibay, <https://www.designed-for-humans.com/>.

WORLD BANK GROUP

THE WORLD BANK
IBRD • IDA

IFC

International
Finance Corporation

MIGA

Multilateral Investment
Guarantee Agency

SKANONI PËR TA
SHKARKUAR

